12/04/2024

Κωνσταντινούπολη, 12 Απριλίου 1204: Η πρώτη Άλωση

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

Η Δ’ Σταυροφορία ξεκίνησε με πρωτοβουλία του Πάπα Ιννοκέντιου Γ’ το 1201, για την κατάληψη των Αγίων Τόπων, που κατείχαν οι Μουσουλμάνοι. Ολοκληρώθηκε στις 12 Απριλίου 1204, με την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης και την προσωρινή κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, χωρίς τη θέληση του Ποντίφικα.

Μετά την αποτυχία της τρίτης Σταυροφορίας (1189-1192) για την κατάληψη των Αγίων Τόπων, το ενδιαφέρον των δυτικοευρωπαίων ατόνησε. Την Ιερουσαλήμ, όπως και το μεγαλύτερο μέρος της Συρίας και της Αιγύπτου, ήλεγχε η μουσουλμανική δυναστεία των Αγιουβιδών. Το λατινικό Βασίλειο της Ιερουσαλήμ μόνο κατ’ όνομα υπήρχε, περιορισμένο σε λίγες πόλεις στις ακτές της Παλαιστίνης.

Το ενδιαφέρον για μια νέα σταυροφορία ανακίνησε ο πάπας Ινοκέντιος Γ’ το 1198. Στην αρχή συνάντησε τη γενική αδιαφορία των εστεμμένων της Ευρώπης, που είχαν τα δικά τους προβλήματα να επιλύσουν. Τον επόμενο χρόνο, κάποιοι

ευγενείς, κυρίως από τα εδάφη της σημερινής Γαλλίας, πείσθηκαν να συγκροτήσουν ένα εκστρατευτικό σώμα, με επικεφαλής τον Κόμη Τιμπό της Καμπανίας. Ο Τιμπό πέθανε τον επόμενο χρόνο και αρχηγός της Δ’ Σταυροφορίας ανακηρύχθηκε ο ιταλός κόμης Βονιφάτιος ο Μομφερατικός. Το σχέδιο προέβλεπε τη συγκέντρωση των Σταυροφόρων στη Βενετία και από εκεί θα κατευθύνονταν στην Αίγυπτο, όπου θα άρχιζαν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις, με σκοπό την κατάληψη της Ιερουσαλήμ.

Τη δύναμη των Σταυροφόρων συγκροτούσαν 33.500 άνδρες και 4.500 άλογα και τη διεκπεραίωσή τους στην Αίγυπτο ανέλαβαν έναντι ανταλλαγμάτων οι Ενετοί το 1200. Ζήτησαν 85.000 αργυρά μάρκα, τα μισά εδάφη που θα κατακτούσαν οι Σταυροφόροι και προθεσμία ενός έτους για τις ετοιμασίες της φιλόδοξης εκστρατείας. Το 1201 το μεγαλύτερο μέρος των Σταυροφόρων έφθασε στη Βενετία. Όμως, οι ηγέτες τους δεν τήρησαν τη συμφωνία και μόλις και μετά βίας συγκέντρωσαν 51.000 αργυρά μάρκα. Οι Ενετοί εξοργίσθηκαν και τους φυλάκισαν στο νησάκι Λίντο, έως ότου αποφασίσουν για την τύχη τους.

Ο γηραιός δόγης Ερρίκος Δάνδολος αποφάσισε να εκμεταλλευτεί την περίσταση και να χρησιμοποιήσει τους Σταυροφόρους για τους δικούς του σκοπούς. Στη Βασιλική του Αγίου Μάρκου, όπου έγινε η επίσημη τελετή υποδοχής τους, ο δόγης πρότεινε στους αρχηγούς τους να επιτεθούν πρώτα στο λιμάνι της Ζάρας στη Δαλματία (σημερινή Κροατία), προκειμένου να ξεπληρώσουν τα χρέη τους. Η Ζάρα, που προμήθευε με ξυλεία τον στόλο του δόγη, είχε αποσκιρτήσει από τη Βενετία και βρισκόταν υπό προστασία του βασιλιά των Ούγγρων Έμερικ. Οι κάτοικοί της ήταν χριστιανοί και μάλιστα καθολικοί.

Για την επιχείρηση συμφώνησε απρόθυμα ο παπικός αντιπρόσωπος Καρδινάλιος Καπουάνο, όχι όμως και ο Πάπας Ινοκέντιος, που απείλησε με αφορισμό όσους σταυροφόρους στραφούν εναντίον χριστιανών. Τη σχετική επιστολή του φρόντισαν να την κρατήσουν μυστική οι επικεφαλής της εκστρατείας. Η επιχείρηση τελικά πραγματοποιήθηκε. Η πόλη της Ζάρας καταλήφθηκε, ύστερα από σύντομη πολιορκία και ο Πάπας Ινοκέντιος Γ’ πραγματοποίησε την απειλή του.

Ο αρχηγός των Σταυροφόρων Βονιφάτιος ο Μομφερατικός δεν πήρε μέρος στην εκστρατεία κατά της Ζάρα, φοβούμενος ίσως τις παπικές κυρώσεις. Πήγε να επισκεφθεί τον εξάδελφό του Φίλιππο της Σουηβίας, ο οποίος φιλοξενούσε τον συγγενή του βυζαντινό πρίγκηπα Αλέξιο Άγγελο, γιο του ανατραπέντος αυτοκράτορα Ισαάκιου Β’ Άγγελου. Ο Αλέξιος Άγγελος ζήτησε βοήθεια από τον Βονιφάτιο για να ανατρέψει τον θείο του αυτοκράτορα Αλέξιο Γ’ Άγγελο και να επαναφέρει στον θρόνο τον τυφλό πατέρα του. Στα ανταλλάγματα που προσέφερε ήταν ένα μεγάλο χρηματικό ποσό, στρατιωτικές δυνάμεις για την ενίσχυση της

εκστρατείας των Σταυροφόρων στην Αίγυπτο και την υποταγή της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης στον Πάπα.

Ο **Βονιφάτιος** θεώρησε δελεαστική την πρόταση και μαζί με τον Αλέξιο Άγγελο μετέβησαν στην Κέρκυρα για να συναντήσουν τους Σταυροφόρους που συμμετείχαν στην κατάληψη της Ζάρα και να ενημερώσουν τους αρχηγούς της Σταυροφορίας. Κάποιοι συμφώνησαν με την εκτροπή της Σταυροφορίας, άλλοι διαφώνησαν και αποχώρησαν, επιστρέφοντας στις πατρίδες τους.

Ανάμεσα σε αυτούς που είδαν με καλό μάτι την πρόταση του Αλέξιου ήταν και οι Ενετοί. Λαός ναυτικός, επιζητούσαν την αύξηση της επιρροής τους στην Ανατολή εις βάρος της Γένουας και της Πίζας, που ήταν οι κύριοι ανταγωνιστές τους. Επιπροσθέτως, τους μισούσαν και ήθελαν να πάρουν εκδίκηση για τη σφαγή των συμπατριωτών τους, στη διάρκεια των αντιπαπικών ταραχών στην Κωνσταντινούπολη το 1182. Από την άλλη πλευρά, το Βυζάντιο σπαρασσόταν από εμφύλιες διαμάχες και την καταστροφική πολιτική των τελευταίων Κομνηνών και της δυναστείας των Αγγέλων. Βρισκόταν σε προφανή παρακμή, ενώ είχαν αρχίσει οι αποσχιστικές τάσεις από φιλόδοξους τοπάρχες. Ο λαός στέναζε από τη βαριά φορολογία.

Ο στόλος των Ενετών και Σταυροφόρων έφθασε προ των τειχών της Κωνσταντινούπολης στις 23 Ιουνίου 1203. Οι νεοφερμένοι έμειναν κατάπληκτοι από όσα έβλεπαν τα μάτια τους: «Δεν μπορούσαν να φαντασθούν ότι υπήρχε στον κόσμο τόσο οχυρή πόλη. Είδαν τα υψηλά τείχη, τους ισχυρούς πύργους, τα θαυμαστά παλάτια, τις μεγάλες εκκλησίες, που ήταν τόσες πολλές ώστε κανείς δεν θα το πίστευε αν δεν τις έβλεπε με τα μάτια του. Το μήκος της, το πλάτος της, έδειχναν πως ήταν βασιλεύουσα». Με τα λόγια αυτά περιγράφει τις πρώτες του εντυπώσεις ο ιστορικός και εκ των ηγετών της Σταυροφορίας Γοδεφρείδος Βιλλεαρδουίνος.

Αρχικός τους στόχος ήταν να αποκαταστήσουν στον θρόνο τον **Ισαάκιο Β’ Άγγελο**. Οι κάτοικοι της Πόλης τους υποδέχθηκαν εχθρικά, παρά τις περί του αντιθέτου διαβεβαιώσεις του Αλέξιου Άγγελου. Στις 17 Ιουλίου οι Σταυροφόροι αποβιβάσθηκαν στη στεριά και επιτέθηκαν από τη νοτιοανατολική πλευρά της Πόλης. Έβαλαν μία μεγάλη φωτιά, που προκάλεσε μεγάλες καταστροφές στην Πόλη. Οι κάτοικοι στράφηκαν κατά του αυτοκράτορα Αλέξιου Γ’ Άγγελου, ο οποίος έφυγε την ίδια νύχτα από την Πόλη. Ο Ισαάκιος Β’ Άγγελος αφέθηκε ελεύθερος και αποκαταστάθηκε στο θρόνο του. Την 1η Αυγούστου ο γιος του Αλέξιος Άγγελος αναγορεύθηκε σε αυτοκράτορα, ως Αλέξιος Δ’ Άγγελος. Το Βυζάντιο βρισκόταν και πάλι σε κατάσταση εμφυλίου πολέμου, αφού υπήρχαν δύο νόμιμοι αυτοκράτορες (Αλέξιος Γ’ Άγγελος και Αλέξιος Δ’ Άγγελος).

Ο νέος ηγεμόνας βρήκε τα ταμεία άδεια και γρήγορα συνειδητοποίησε ότι δεν θα μπορούσε να ικανοποιήσει τις δεσμεύσεις του προς τους Σταυροφόρους. Διέταξε τότε να καταστραφούν εικόνες και αντικείμενα λατρείας, μόνο και μόνο για να πάρει τον χρυσό και τον άργυρο που περιείχαν. Ο λαός εξαγριώθηκε και θεώρησε ιεροσυλία την απόφαση αυτή του αυτοκράτορα. Ο αυλικός Αλέξιος Δούκας, γνωστός και ως Μούρτζουφλος, εξαιτίας των πυκνών φρυδιών του, εκμεταλλεύτηκε την κατάσταση. Τον ανέτρεψε και τον στραγγάλισε. Ο Αλέξιος Δούκας ανέβηκε στο θρόνο ως Αλέξιος Ε’. **Ο πρώην αυτοκράτορας Ισαάκιος Β’ Άγγελος πέθανε ύστερα από λίγο, από φυσικά αίτια.**

Οι Σταυροφόροι και οι Βενετοί, χωρίς προστάτες πλέον σε μια εχθρική γι’ αυτούς περιοχή, βρέθηκαν προς στιγμή σε αμηχανία. Πάντως, στις 8 Απριλίου 1204 επιτέθηκαν στην Κωνσταντινούπολη για μια ακόμη φορά, προκειμένου να τιμωρήσουν τον δολοφόνο του Αλέξιου Δ’ Άγγελου. Ο Αλέξιος Ε’ αντέταξε ισχυρή άμυνα, με σύμμαχο τον άσχημο καιρό. Οι επιτιθέμενοι το θεώρησαν θεϊκό σημάδι και θέλησαν να λύσουν την πολιορκία. Οι καθολικοί κληρικοί που τους συνόδευαν κατόρθωσαν να τους πείσουν να παραμείνουν και να καταλάβουν την Πόλη, με τα επιχειρήματα ότι οι Βυζαντινοί είναι προδότες και δολοφόνοι επειδή σκότωσαν τον σεβαστό Αλέξιο Δ’ και ότι είναι χειρότεροι από τους Εβραίους. Ο Πάπας Ινοκέντιος Γ’, για μια ακόμη φορά, είχε διαμηνύσει στους Σταυροφόρους να μην επιτεθούν και να μην σκοτώσουν ούτε ένα χριστιανό, αλλά και πάλι η σχετική επιστολή του απεκρύβη από τους παπικούς απεσταλμένους.

Στις 12 Απριλίου 1204, οι Σταυροφόροι πραγματοποίησαν την τελική τους έφοδο κατά της Κωνσταντινούπολης, βοηθούμενοι και από τον καλό καιρό. Ο αυτοκράτορας Αλέξιος Ε’ Μούρτζουφλος την είχε εγκαταλείψει κι έτσι την κατέλαβαν με σχετική ευκολία, παρά την αντίσταση της αυτοκρατορικής φρουράς,

που την αποτελούσαν οι σκανδιναβοί Βάραγγοι. Για τρεις μέρες οι «Στρατιώτες του Χριστού» επιδόθηκαν σε παντός είδους βανδαλισμούς και φρικαλεότητες. Δεν δίστασαν να βεβηλώσουν ακόμη και ιερούς χώρους, ανεβάζοντας στον πατριαρχικό θρόνο μία πόρνη, σύμφωνα με τον ιστορικό Νικήτα Χωνιάτη. Όταν ο Πάπας έμαθε για τις βδελυρές πράξεις των Σταυροφόρων εξέφρασε την ντροπή και τον αποτροπιασμό του.

Για τα επόμενα 59 χρόνια ο ελλαδικός χώρος θα ζήσει υπό καθεστώς Φραγκοκρατίας. Η τάξη θα αποκατασταθεί το 1261, με την εκδίωξη των Λατίνων και την ανασύσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τον Μιχαήλ Η' Παλαιολόγο.

Η Τέταρτη Σταυροφορία, μόνο κατ' όνομα υπήρξε. Σχεδόν κανένας από τους λατίνους μαχητές δεν πάτησε το πόδι του στους Αγίους Τόπους, παρά μόνο διοχέτευσαν όλη τους την ενέργεια στην καταστροφή του Βυζαντίου. Η κληρονομιά που άφησε πίσω της η Τέταρτη Σταυροφορίας είναι η ολοκλήρωση του Σχίσματος μεταξύ Καθολικής Δύσης και Ορθόδοξης Ανατολής και ο τεμαχισμός της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας σε λατινικά (Πριγκιπάτο της Αχαΐας, Βασίλειο της Θεσσαλονίκης, Βασίλειο των Αθηνών, Βασίλειο του Αιγαίου, Ηγεμονία της Κωνσταντινούπολης) και ελληνικά κρατίδια (Δεσποτάτο της Ηπείρου, Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας, Αυτοκρατορία της Νικαίας). Η αποτυχία του να ελέγξει του Σταυροφόρους έγινε μάθημα στον Ινοκέντιο και τους διαδόχους του στην Αγία Έδρα κι έτσι δεν υποστήριξαν αμέσως καμία από τις επόμενες Σταυροφορίες.

Οκτακόσια χρόνια αργότερα, ο Πάπας Ιωάννης Παύλος Β' εξέφρασε τη λύπη του για τις ωμότητες των Σταυροφόρων, οι οποίοι «εστράφησαν εναντίον των εν Χριστώ αδελφών μας», όπως ανέφερε το 2001 σε επιστολή του προς τον Αρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο. Ανάλογη ήταν και η συγγνώμη του προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο Α', κατά τη συνάντησή τους στο Βατικανό το 2004.

Πηγή: sansimera.gr